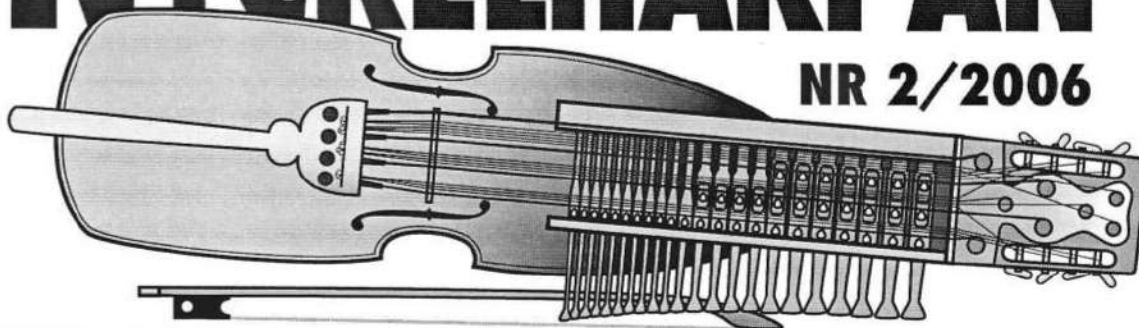

NYCKELHARPAN

NR 2/2006

FÖRENINGEN NYCKELHARPANS MEDLEMSTIDNING

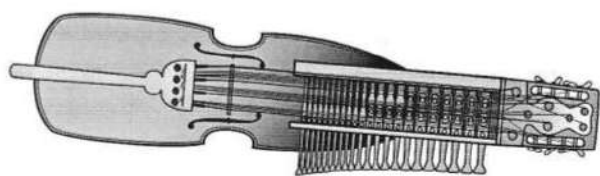
FODRAL TILL
HARPSTRÅKEN

SPELMANNEN
ERIK GUSTAF
ENGLUND

GÖINGE
MUSICKANTER

LARS-ERIK
JANSSON
– GÄSTPELMAN
PÅ ÅRSMÖTET

M.M.

NYCKELHARPAN NR 2/06

Årgång 21.

Medlemstidning för Föreningen Nyckelharpan.

Utkommer normalt med 4 nr per år. ISSN 1401-2936

Adress: Föreningen Nyckelharpan, c/o Möllerman

Riddarstigen 17A, 183 30 Täby.

Ansvarig utgivare: Sture Möllerman.

Redaktion: Sture & Marianne Möllerman.

Artiklar och bilder ur Nyckelharpan får ej kopieras för publicering utan medgivande från redaktionen.

Material till nästa nummer skall vara på redaktionen senast 10 augusti.

MEDLEMSKAP

I Föreningen Nyckelharpan kan du välja antingen fullt eller begränsat medlemskap.

Fullt årligt medlemskap erhålles mot inbetalning av 160 kr på föreningens plusgiro nr 491 82 94-2.

Väljer du lägre medlemsavgift, 130 kr, erhåller du tidningen Nyckelharpan men avstår från all övrig information och aktivitet.

FÖRENINGEN NYCKELHARPANS STYRELSE

	Telefon
Ordförande Sture Möllerman	08-768 13 66
Kassör Kjell Wigforss	08-758 17 55
Sekreterare Margareta Malmberg	08-758 96 22
Ledamot Monica Hedelius	08-754 24 57
Ledamot Bo Nilsson	08-716 96 96
Suppleant Anders Hägg	08-581 660 71
Suppleant Sten Holmberg	08-560 339 95

Adressändringar skickas till
Kjell Wigforss Lyckostigen 4, 183 56 Täby

Föreningen Nyckelharpan org. nr 802011-4289
www.nyckelharpan.org
webbmaster Bertil Svensk

OMSLAGSBILDEN

Anders Hägg – på senaste årsmötet invald i Föreningen Nyckelharpan styrelse. Läs mer om föreningens årsmöte på sid 10-11.

Foto Sture Möllerman

INNEHÅLL

i detta nummer

Fyra unga damer blev årets Sahlströmstipendiater	sid. 3
Fodral till harpstråken	sid. 3
Spelmannen Erik Gustaf Englund	sid. 4-6
Mungalåten eller Storstugans marsch	sid. 7
Minnesord över Göran Nordell	sid. 7
Göinge Musickanter	sid. 8
Styrbjörn Bergelt	sid. 9
Lars-Erik Jansson – gäst vid årsmötet på Hartwickska Huset	sid. 10-11
Mera från årsmötet	sid. 11
Nyckelharpstämman i Öterbybruk	sid. 12
Eric Sahlström Institutet i Tobo	sid. 12

Vi saknar några medlems- avgifter.

Tror vi att detta gäller dig, har vi bifogat ett nytt inbetalningskort och hoppas att du i så fall snarast betalar in din medlemsavgift. För du vill väl fortsätta att vara medlem i Föreningen Nyckelharpan? Stämmer inte våra noteringar och du vet med dig att du betalat, kontakta då kassören Kjell Wigforss på telefon 08 - 758 17 55. Han kan då rätta till misstaget och be om ursäkt.

Kjell är också den som du ska skicka eventuella adressändringar till.

Årsavgiften för 2006 är 160 alternativt 130 kronor (se under medlemskap i redaktionsrutan till vänster).

E O GRAFISKA

f. d. Birger Gustafsson Digital AB är Föreningen Nyckelharpan sponsor i form av mycket generösa villkor vid tryckning av vår medlemstidning. Vi tackar alla hos företaget som på detta sätt stöder vår verksamhet.

Nu har sommaren börjat och med den alla härliga spelmansstämmor, spelträffar och kurser. Visserligen kan vi nu sedan flera år tillbaka njuta av sådana arrangemang året om, men det är ändå sommaren som står för flertalet av folkmusikträffarna. I alla fall när det gäller utomhusspel.

Därför får vi hoppas på bra väder, vilket för oss stråkmusikanter innebär regnuppehåll på dag- och kvällstid. Och ska det regna får det helst ske sent på natten eller tidigt på morgonkvisten.

Skulle det ändå samlas hotande moln på himmeln får vi väl ta fram det gamla och väl beprövade medlet genom att spela Trollens brudmarsch. Något bättre recept mot regn går inte att hitta.

På tal om andra olyckstillfällen vad det gäller oss spelmän – du glömmet väl inte att hälsa på Gås-Anders när du passerar Björklinge kyrka norr om Uppsala. Missar du detta kan det gå riktigt illa och då inte bara i form av dåligt väder. Jag vet folk som fått både motorstopp och punktering på väg till spelmansstämmor. Tror ni mig inte så skyll er själva. Nu har jag i alla fall varnat er och passar samtidigt på att önska en riktigt god spelmanssommar med många trevliga och givande möten spelmän emellan.

Sture Möllerman, ordf.

Fyra unga damer blev årets stipendiater

Ur Eric Sahlströms Minnesfond kommer i år att utdelas fyra stipendier innebärande fritt deltagande i Ekebyholmskursen veckan efter midsommar.

De fyra lyckliga är:

Elin Granström 18 år, från Umeå som spelar både nyckelharpa och fiol

Elinor Fritz 17 år, från Hedemora spelar fiol

Jenny Andersson 20 år, från Tullinge som just gått ut den ettåriga nyckelharputbildningen vid Toboinstitutet

Maja Magnusson 18 år, från Oviken spelar nyckelharpa

Föreningen Nyckelharpan hoppas att dessa ungdomar får en trivsamt och givande vecka på Ekebyholm och önskar all glädje och framgång i det fortsatta musicerandet.

Fodral till harpstråken

Vid senaste årsmötet i Föreningen Nyckelharpan fick jag se ett strålande exempel på återvinning. En av spelmännen använde en slips som extra skydd för sin stråke. Oftast ligger ju nyckelharpstråken bara nedstoppad någonstans i harpfodralet och då är det inte ovanligt att stråktaget hakar fast i stämskrugar eller strängar. Har man riktig otur kan en del tagel då gå av eller slitas bort.

Även om man har det nu så vanliga mjuka nyckelharpfodralet med en speciell ficka för stråken, är det lämpligt med ett extra stråkskydd. Och ibland har man ju två eller fler ståkar som ligger nedstoppade och skaver mot varandra.

Gör en inventering i egna eller annans garderob för att se efter om det finns några gamla fina slipsar som kan komma till ny användning. Själv hittade jag flera stycken! Det är slipsar som jag använt vid många trevliga tillfällen, värda att påminnas om. Slipsarna tjänstgör nu som skydd åt familjens alla nyckelharpstråkar.

Tack, du som kommit på denna mycket enkla men briljanta idé!

Sture Möllerman

*Deltagarna vid spelmansstämman 1910 framför Storstugan i Vaxholm.
Nyckelharpspelmannen Erik Gustaf Englund näst längst till höger i bilden.*

Spelmannen Erik Gustaf Englund

föddes 7 april 1862 i Munga och avled i Elingbo 19 januari 1941. Gift 28 juni 1885 med Anna Stina Wahlgren, född 25 januari 1862.

Hans föräldrar var smeden Lars Englund född 25 januari 1831 och Anna Maja Lod född 7 januari 1829.

E G Englund var smed. Genom en sprängningsolycka 1916 miste han ett öga och hade mycket dålig ledsyn på det kvarvarande. Långt efter olyckan hade han alltid någon som ledde honom, men på äldre dar kunde han gå långa sträckor utan hjälp. Han berättade ibland hur olyckan hade gått till. Han hade suttit kvar på stenen då skottet gick och följt med upp i luften. Han hade varit mycket söndersliten och lemlästad, men repade sig förvånansvärt bra, fränsett synen.

Den instrumenttyp han trakterade var silverbasharpa. Han hanterade även fiol och occarina. Han gick ofta vid lämplig väderlek ut på sin trappa och spelade occarina. Dessa toner hördes mycket långt, särskilt när det var lugnt. Elaka tungor i trakten påstod då att det blev dåligt väder med regn.

Englund började spela nyckelharpa vid 12 års ålder. Hans läromästare var Gustaf Smedmark. Av honom hade han lärt de flesta av sina låtar. Namnen på några av dem är *Sjöfrun*, *Tierpolskan*, *Symnvalsen*, som kallades så därför att Smedmark alltid spelade den, då han vid danstillställningar började bli sömnig, *Tuppolskan* o. s. v. Englund spelade också åtskilliga av Byss-Kalles polskor.

56 låtar efter Englund finns upptecknade av Upplands Nations Folkmusikkomité. Av dessa är inte mindre än 25 polskor och 22 valser, men endast 3 hambo- och 3 polkettmelodier och endast en marsch, den kända *Mungalåten* även kallad *Storstugans marsch*. De anmärkningsvärt få marscher beror väl på att spelmännen sedan 1900-talets början slutat spela brudföljen till kyrkan, och att andra gamla bröllops seder, där marscher behövdes, upplösts och försvunnit.

Englund uppträdde emellanåt på Skansen i Stockholm och berättade där bland annat om sin mest kända låt, *Mungalåten*. Denna låt var för övrigt en i trakten redan välkänd marsch, som då kallades *Sjöfrun* och som i någon annorlunda version skulle ha spelats av gamla spelmän före Englunds tid på bröllop och danstillställningar då toddyn serverades. *Sjöfrun* tycks vara det äldsta kända namnet på *Mungalåten* och Englund har själv berättat varför melodin först fick heta *Sjöfrun*:

En kväll gick en spelman hem över isen på Strömmaren. Då fick han höra den finaste musik från en holme, och gick dit, varifrån musiken hördes. Men när han kom närmare vart det alldeles tyst, och inte kunde han heller se nåt skapandes ting. När han så gick bort från platsen, hörde han musiken igen.

När han kom hem tog han fram harpan och spelade den låt, han hade hört på sjön, och så kallade han låten *Sjöfrun*.

En klar likhet finns även med *Vagnshusmarschen* från Österbybruk. Viksta-Lasse ansåg att Gås-Anders också spelade något liknande.

Efter Anders Zorns lyckade spelmanstävlingar i Gesunda i Dalarna år 1906 spred sig spelmansrörelsen även till Uppland. Ett mindre obemärkt försök hölls i Vigelsbo i Valö den 11 augusti 1907. Under julen 1908 anordnade källarmästare Alfred Köhler på Turisthotellet i Älvkarleby "annandagskalas". Han inbjöd allmogespelmän i Uppland och Gästrikland att samlas till tävlan. Ett dussintal spelmän hade samlats i den rasande storm som uppstod den dagen. Hälften av deltagarna hade nyckelharpor och hälften fioler. De våldsamaste applåderna fick nyckelharpspelarna. Pristagare bland dessa blev: 1:a pris A G Jansson, Lövså, 2:a pris Karl Anderén, Åkerby och 3:e pris E G Englund, Tierp.

Nästa tävling hölls i Uppsala den 7-8 maj 1909. Där deltog 83 spelmän, varav 30 nyckelharpspelare. Bland ledningen för tävlingen märktes Nathan Söderblom, blivande ärkebiskop. Den kände redaktören Karl Petter Leffler skrev sedan i en översikt om tävlingarna: "Och många yrken voro representerade: hemmansägare, statdrängar, smeder och andra yrkesidkare – en smed Erik Gustaf Englund från Tierp blev förste pristagare på harpa – maskinister, slöjdare, bruksarbetare, korpraler, båtsmän och kyrkvaktare – och reella och präktiga sågo de ut och reellt och präktigt spelade de flesta."

Erik Gustaf Englund blev förste pristagare på harpa och prissumman var 30:-. Extra pris, en pokal, fick f. soldat Johan Hallberg från Barbo i Tierp för originell och värdefull repertoar. Vid tävlingarna var även Gustav Smedmark, född 1833 med, men på grund av reumatism var han i dålig form och kom därför ej till sin rätt.

Uppsalatävlingarna blev länge samtalsämnet i uppländska bygder och städer.

Lovorden var lysande. Men man beklagade att inte alla trakter var företrädade och en sådan trakt var Roslagen. Därför tog några officerare vid Kustartilleriet i Vaxholm initiativ till en tävling för roslagsspelmän den 2-3 juli 1910. Tjugofyra spelmän hade anmält sig när tävlingarna tog sin början klockan 5.30 e.m. den utsatta dagen i Kustartilleriets lokal *Storstugan* på Norrberget. Kapten N G Wennerström gav en kort inledande översikt över spelmanstävlingarnas historia, varefter överste Virgin välkomsttalade och riktade sig särskilt till hedersordföranden landshövding Sahlin och hedersgästen konstnären Anders Zorn.

Tävlingen var avsedd för spelmän från Roslagen, men anmälda från andra trakter fick också vara med och prisbelönades var för sig. De främmande deltagarna väckte den största uppmärksamheten och tog hem spelet och spelmännen från Tierp och Söderfors skördade det mest stormande bifallen. Englund från Munga blev allas favorit. Han hade vunnit första priset vid tävlingarna i Uppsala. Men hans upptädnade där blev inte på långt när så minnesrikt som hans harpspel i Vaxholm. En av hans gånglåtar blev tävlingens största hän-

delse. Han utnämndes till *Sveriges bäste Nyckelharpspelare*. Han hade deltagit och spelat *Mungalåten*, som blev tävlingens största succé. Den spelades mer än någon annan låt och man började kalla den *Storstugans marsch* efter den kasern i Vaxholm, där tävlingen anordnades. Aftonbladet 4.7.1910 ansåg melodin "vara hurtig utan att vara banal, och med rytmisk kläm föredrogs den av Englund som applåderades frenetiskt". Redan under lördagen sjöngs den allmänt på Vaxholms gator. Stockholms Dagblad skrev 3.7.1910: "Blir den mera allmänt bekant har den alla utsikter att inom kort bli lika populär som den Körlingska jäntetrallen". En av prisdömnarna kantor Gabriel Hedman, som åren 1899-1908 tjänstgjorde i Söderfors, upptecknade gånglåten. Den publicerades såväl i Stockholms-Tidningen som Aftonbladet med ett enkelt pianoackompanemang. Enligt Otto Andersson i "Spel opp I Spelemänner" hade Englund lärt sig låten av August Bolin och att den troligen hade uppstått i mellersta Uppland. Som ett kuriosum kan nämnas att Stockholms Dagblads krönikör 8.8.1910 skrev att gånglåten helt enkelt var en travestering av den engelska nationalhymnen "God save the King".

Kompositören Felix Körling uppmärksammade låten och var inte sen att sätta text:

Kommen nu, gamla, unga,
hör marschen ifrån Munga,
hör hur den lockar ut på lustig vandringsstråt!
Kommen från fält och plogar,
kommen från berg och skogar.
kommen från söder, öst och väst och följ oss åt!
Fram i de ljusa nätter,
fram över vida slätter,
fram över berg och genom djupa skogars sus!
Fram över blanka sjöar,
fram över tusen öar,
fram över bäckars sorl och genom forsars brus!

Kom, du som inne sitter,
lyssna till till fåglars kvitter,
lyssna till humlors surr och tusen glada ljud!
Träd utom stugans väggar,
känn doft av björkar, häggar,
se hur marken står i praktfull blomsterskrud!
Sol över håg och sinne, sol uti hjärtat inne,
strålande sommarsol kring sjöar, berg och land.
Bort alla sorger tunga!
Kommen nu, gamla, unga,
kom, vid vår glada låt vi vandra hand i hand!

Storstugans marsch är en av de mest berömda låtar, som vunnit popularitet genom spelmanstävlingarna. Den har hållit sin ställning på spelmansrepertoaren ända till våra dagar. Den spelas överallt i Sverige och på många andra ställen i Finland. Men få torde numera veta, att den fått sitt namn av Kustartilleriets "hem" *Storstugan* i Vaxholm, där den vann ryktbarhet efter att ha framförts av Englund från Munga.

Vid Riksspelmansstämman som hölls en månad senare den 6-8.8.1910 i Stockholm blev endast en nyckelharpspelare inbjuden, nämligen Englund. I referatet därifrån säges att han skötte sitt svårhanterliga instrument på ett storartat sätt. Han mottogs med bifall, och det är tämligen säkert, att hans uppträdande vid stämman bidrog att öka intresset och därmed till den rennässans, nyckelharpan upplevt sedan dess.

Det tillhör spelmanstraditionen att spelmännen spelat varandra en del spratt. Josef Björklund upptecknade 1928 efter Englund en del spelmannsskrock, och hur man skyddade sin harpa från att förgöras. De gamla bondespelmännen voro mycket skrockfulla. Avunden dem emellan var synnerligen stark. Spelmannen fruktade alltid att någon avundsjuk medtävlare om populariteten som spelman, skulle genom trolldom fördärva hans instrument. För att skydda instrumentet och sig själv mot trolldom, använde man sig av en mängd medel. Dyvelsträck, vitlök och bärnsten förvarades i harpan och skyddade denna.

En spelman förvarade i harpan en tand, som han hade brutit ur sin döda moders mun. Sedermera borrade han in tanden i en tall. Den som fällde tallen blev sjuk.

En annan spelman svalde en 10-öring, togsedan nogsamt reda på den. Samma historia upprepade han tre gånger, lade sedan 10-öringen i harpan, som blev skyddad för trolldom. En pung, vilken burits av brudgummen vid vigsel, fästs vid den lille vid dopet och legat på kistan vid begravning och alltså var både döpt, vigd och begravnen, var ett mycket säkert medel mot trolleri. För att skydda sig mot risken att hästen, efter vilken spelmannen åkte eller på vilken han red, skulle skena eller vara besvärlig, hade spelmannen endast att stryka en gång med stråken över hästens nos.

Spelade spelmannen vid kyrkan, vilket hände t.ex. vid bröllop, hade han ett säkert medel att upptäcka, om någon ville öva trolldom emot honom. Han höll bara harpan framför sig och tittade emellan de två raderna strängar mot kyrkan. Var något trolleri i görningen såg han det tydligt.

Englund råkade en gång själv ut för något besynnerligt när han lånade ut sin nyckelharpa till spelmannen Ståhl i Muskarbo, som själv inte fått ett ljud ur sin harpa, när han skulle spela på ett bröllop i Edsbro. Han fick inte ett ljud ur Englunds harpa heller förrän Englund erinrade sig ett råd han fått av spelmannen Anders Elin: "Om du ska spela nånstans nån gång, gosse så ska du komma ihåg att slå harpnacken i dörrvredet (revvet?) när du går genom dörren." Han gjorde så och det var inte längre något fel på harpan.

Bland spelmän Englund spelat tillsammans med kan nämnas Viksta-Lasse och Karl Joel Themné från Österåla.

Jag minns honom mycket väl. Jag var ungefär 20 år när han dog. Han kom gärna för att få kärnmjolk när vi kärnade, men han ville komma i tid och göra rätt för sig med att dra kärnan. Då han bjöds på kaffe eller mat var han mycket måttfull och svarade: "Man ska inte ha buken till sin gud!" Man måste förstås hjälpa honom att breda smör på brödet och skala potatisen. Sedan åt han med fingrarna.

Han var ofta skojfrisk och brukade fråga: "Hur står det till med hälsan och kärleken och det lilla roliga?" När han tackade, sade han nästan alltid: "Mycket tack, sa smeden!" Han kallade ofta sig själv "Sme-Järker".

När någon bekant spelman uppträdde i radio talade vi om det för honom och han kom ofta och lyssnade. I mitten av 30-talet skrev min pappa till dåvarande Radiotjänst och frågade om han kunde få spela i radio, men fick blankt avslag. Framför allt ansåg de att klappret från tangenterna var störande i radio. Brevet var undertecknat av Carl Anders Dymling.

Englund hade två harpor och han sålde den ena under sina sista år till Elving, Hedesunda. Den andra gick efter hans död till A N Eriksson Bärbo, Tierp. I den harpan stod det "1910 J Boman, Buddby, Dannemora".

Jan Ling beskrev i boken "Nyckelharpan" hans stråkfattning: tummen mellan stråkstång och tagel, tre fingrar över gripplattan och lillfingret hakat runt dess kortsida.

År 1924 lät Englund trycka och utge "Den blindes sång", som han själv författat:

När jag var femtiofyra, då miste jag min syn;
Nu har min sol gått neder; nu är det mörkt för mig.
Då ägde jag min kära son, som ämnat bli mitt stöd,
Men Gud tog honom bort från mig. Nu är jag hjälplös.

Min käre son han sade, när han på sin dödsbädd låg:
"Nu ska jag fara hem till Gud, och far skall följa med!"
Och när jag höll hans hand i min, fast jag ej honom såg,
Då blev mitt hjärta krossat svårt och jag grät sorgens tår.

Mina tårar rann på kinderna som klara pärlor ned,
Där jag invid hans dödsbädd stod, när han sitt hembud fick.
Och snart han drog sin sista suck och flytta hem till Gud,
Men jag går kvar på jorden här och saknar honom nu.

Jag går här hela dagar med sorg uti mitt bröst,
Ty syn' har ifrån mig vikit och mörkret är min lott.
I mörkret får jag vandra för varje dag som går,
Men Gud skall nog mig hjälpa och torika sorgens tår.

Jag har en fosterflicka, som då var åtta år.
Hon kommer nu och frågar: "Vill pappa ut och gå?"
Den lilla flickan älskar jag som om den vore min.
Hon tager mig i handen och leder mig omkring.

Och flickan sade då till mig: "Om pappa från mig dör,
Då kan jag icke klara mig, då blir jag utan bröd."
Vi bör dock inte klaga, ej heller lida nöd.
Ty om vi bedja Gud vår Far, så giver han oss bröd.

Den dagen skall snart komma, jag får min syn igen;
Då är jag troligt hemma hos Gud i himmelen.
Då är jag där för evigt och då är sorgen slut;
Då har jag hunnit målet, som Gud berett åt mig.

Källor:

Otto Andersson, *Spel opp I spelemänner*, Sthlm 1958;

W. Ehn, *Tierp - en sockenbeskrivning*, 1975;

Lars Erik Larsson, *Uppländske Spelmän under 4 århundraden*, Uppsala 1980;
Kyrkböcker och egna minnen.

Anders Mossberg

Artikeln om Erik Gustaf Englund har tidigare och något förkortad publicerats i Tierps sockens Hembygdsförenings medlemsblad nr 14 våren 1992.

MUNGALÅTEN

Även kallad Storstugans marsch.

SCANMAN

Spelad av E G Englund, Tierp

Nedteckningen av låten ovan är hämtad från Upländsk folkmusik ur Uplands Nations samlingar Marsch nr 17

MINNESORD

Det är med stor bestörtning vi mottog beskedet om Göran Nordells bortgång den 15 februari 2006, vid en ålder av 60 år. Göran föddes i Sollefteå, utbildade sig till dekoratör i Sundvall och fortsatte sedan till Konstfack i Stockholm. 1977 flyttade han till Västervik där han arbetade som bildlärare vid Västerviks gymnasium. Han hade många intressen. Han var kreativ konstnär, fritidspolitiker, motorcykelåkare, spelman och instrumentbyggare.

Göran var "Mr Nyckelharpa" i Tjust. Han startade en kurs för att bygga nyckelharpor i början på 1980-talet. Det var meningen att kursen skulle vara i två terminer. Den håller på ännu. Med en så inspirerande läromästare var det svårt att sluta. Det är många som har haft glädje av Görans kunskaper. Han var en ypperlig instrumentbyggare, känd för att bygga välklingande instrument. Hans experimentlusta tog sig uttryck i många ändringar av den konventionella nyckelharpan.

Varje onsdag samlades vi i Skogshagaskolans slöjdsal där vi byggde, spelade och fikade i god samvaro. Vi kommer att sakna Görans självklara svar på våra frågor och hans självklara "du skulle ha gjort så här istället". Göran sa alltid "instrument skall inte hänga på väggen, dem ska man spela på" varpå han startade en spelkurs. Vi kommer att sakna Dig, när Du tog din harpa och spelade några låtar för oss. Du är en stor förlust för spelmanstraditionen och för folkmusiken i Tjust.

*Nyckelharpsbyggarna
gm Christer Lindstrand*

Göinge Musickanter

är en grupp mycket aktiva spelmän från vår södra landsända. Närmare bestämt nordöstra Skåne. Gruppen i sin nuvarande form bildades 1987 och fick året därpå namnet Göinge Musickanter. Tidigare hade man verkat under namnet Nordöstra Kretsens Spelmanslag.

Fjorton år senare (2002) gav de ut en bok om spelmansmusiken i Göinge. I den välskrivna och med många intressanta bilder fyllda boken får man en inblick i en för de flesta av oss okänd tradition. Utöver fakta och skrönor om spelmän och låtar, sång och folkliga dansnöjen finns även små instrumentförklaringar. Om nyckelharpan kan man till exempel läsa att

... Nyckelharpan förekom under 1700-talet även i Göingebygden. Om ett julfirande i nordöstra Göinge år 1764 skriver amiralen Carl T Tersmeden i sin dagbok – och här handlar det likaväl om musik som dans:

Anddagen hade fru Danckwardt tillställt en samling af 12 de allra vackraste bondflickor, som häromkring funnos, och lika så många unga snygga bonddrängar, ty uti Göinge härad är ovedersägeligen det allra vackraste bondfolk, som gives i hela riket. Dessa kommo par surprise med en nyckelharpa och 2 violiner framför sig under en hurtig polskain uti salen, där vi sutto och pratade, och gjorde ej minsta attention på oss. När de slutat deras polska, dansade de en af desas egna danser, som på en teater kunnat passera för en vacker balett, hvarmed de öfver en timme höllo ut, till dess alla vore väl varma och svettiga, då de af fröknarna i huset serverades med ett glas vin, saffransbröd och allehanda smått. ...

Till boken, skriven av Åke Holmqvist, hör också en CD-skiva med inte mindre än 30 låtinspelningar av Göinge Musickanter. I gruppen finns förutom nyckelharpor även fiol, dragspel, klarinett, blockflöjt, gitarr, mandolin och banjo representerade. Det sistnämnda instrumentet hörs sällan i svenskt folkmusiksammanhang, men här bidrar det i hög grad till en annorlunda klangbild.

Göinge Musickanter, som idag har ca 10 st nyckelharpspelare, söker nu en basist. Finns det någon som är intresserad tag då kontakt med gruppens ordförande Lennart Polarbo på telefon 0451-77 10 94.

Nyckelharpspelare:
Emmanuel Iyoku,
mittio av 1800-talet.

Nyckelharpa

Nyckelgiga, knaverharpa, nyckelharpa. Kört baren har andags namn och nyckelharpan har genom tiderna funnits i olika utformningar och efterhand blivit alltmer förfina.

Att ännu fader större delen kunde spela på harpor och detta Bolner till ännu sin hans. Satt det är allom kunniga af visor och sånger.

Så skriver Olof Rudbeck i *Atlant* (1679-1702). Redan på 1600-talet ansågs nyckelharpan vara av hög ålder. Nyckelharpan spelas ju med stråke och liksom på den

Göinge Musickanter fortsätter sin verksamhet med att samla in och dokumentera musik efter spelmän som varit verksamma i Göinge. Har du kunskaper och kännedom om spelmän i våra hemtrakter är vi tacksamma om du vill hjälpa oss i vårt arbete.

Du kan då kontakta:

Stig Nilsson, Broby	044 - 401 43
Hans Torstensson, Osby	0479 - 120 11
Lennart Polarbo, Farstorp	0451 - 77 10 94

Göinge Musickanter har träning varje onsdag kl 19.00 - 21.30 i kaffestugan, Broby.

Är du intresserad av att spela med oss?

Kontakta då någon av ovanstående medlemmar.

Vill du också få din spelgrupp presenterad i tidningen Nyckelharpan? Skriv då några rader till redaktionen och skicka gärna med en eller ett par bilder (vår adress finns på sidan 2).

Eller, om du hellre vill, slå en signal på telefon 08 - 768 13 66. Då kanske vi kan komma och göra ett reportage.

Sture Möllerman

STYRBJÖRN BERGELT

Spelmannen Styrbjörn Bergelt har lämnat oss. Han avled den 7 februari 66 år gammal. Närmaste anhöriga är hans maka Gerd och brodern Sigismund med familj.

Styrbjörn var en rikt begåvad och mångsidig konstnär, verksam inom musik, bildkonst, foto och musikinstrumentbygge.

Som 14-åring blev han fotografelev och fyra år senare fick han anställning som flygfotograf. Längre fram hade han under många år anställning som fotograf vid Karolinska Institutet.

Den musikaliska banan inleddes då han 14 år gammal blev trombonelev vid Stockholms Borgarskolas musiklinje. Han bytte senare till valthorn och började vid Musikhögskolan 1959.

Musiklivet blev rikt de följande åren; Basun i Matteuspojkarna. Nordiska Ungdomsorkestern i Lund. John Fernströms Kammarmusikensemble, Kungl. Teaterns operaturne och hornist i Gävle radioorkester. Hornet blev därefter hans huvudinstrument i en rad anställningar, bl.a. som Förste hornist vid Oscarsteatern. Även jazzmusiken fanns vid sidan om, bl.a. i Emanons storband och konserter med storheter som Lasse Färnlöf och Kurt Lindgren.

Men så kom folkmusiken att helt ta överhanden. I sitt hem hade Styrbjörn ett häfte med gotlandspolskor som han använde vid sina hornövningar. På radion fick han höra spelpipa som han och konstnärskollegan Åke Holmqvist sedan började spela. Det historiska intresset medförde studier i musikhistoria för Martin Tegen och Gösta Friberg, vilket ledde till att han även började ägna sig åt fiol och mandolin. År 1968 köpte hans far in en gammal nyckelharpa, en s.k. silverbasharpa, på auktion och med stöd i Jan Lings avhandling gav sig Styrbjörn Bergelt i kast med den. Några år senare kom hans far hem med boken Stråklarpan. Sådana instrument fanns inte att få tag i, så han fick själv tillverka ett för att kunna spela. Senare ledde han kurser i instrumentbygge vid bl.a. Nyckelviksskolan.

Under 1970- och 1980-talet medverkade Styrbjörn vid flera skivproduktioner, varav två fick Svenska Grammfonpriset; Å än är det glädje, å än är det gråt, 1976 och Fornordiska klanger, 1984. Hans första egna LP var Tagelharpa och videflöjt, 1979, den andra Randalin kom 1985 och den tredje och sista produktionen kom som bok med CD; Svarta jordens sång, 1995.

Styrbjörn Bergelt kom gradvis att förvärva en djup kunskap om gamla folkliga musikinstrument. Denna kunskap spred han genom en lång rad föredrag med ackompanjemang på diverse instrument. Han medverkade även i ett par filmer och vid framträdanden i tv och radio.

Hans folkmusikaliska engagemang stärktes genom mötet med framstående spelmän och kulturpersonligheter. Anders Eklundh blev under många år hans spelkamrat på nyckelharpa och bland andra viktiga inspiratörer kan nämnas Håkan Andersson och Marie Selander. I grupperna Nordingarna och Ormen Långe utvecklade han under flera år sitt dansspel.

Styrbjörn Bergelt blev riksspelman 1983 på stråklarpan och spilåpipa och fick Zorns guldmedalj 1997 för sin insats för svensk folkmusik.

Utan Styrbjörns djupdykningar i traditionen, återupplivande av instrument och gränsöverskridande samspel mellan folkmusik och improvisationsmusik hade kanske inte den gamla nyckelharpan överlevt, stråklarpan aldrig ljudit, sälgflöjten inte varit lika vanlig och benflöjterna fått vila i frid i Birkas svarta jord. Han var centralgestalten när unga spelmän samlades kring gammelharpspelets sista utövare. Ett av Styrbjörns kännetecken var att han alltid nyfiket var på väg i sin musik. Hans inflytande är tydligt även hos grupper inom genren världsmusik.

Folkmusiksverige har förlorat en av sina mest säregna spelmän. Styrbjörn Bergelts karaktäristiska gammelharpspel har tystnat.

Vi kommer att sakna honom.

För spelmännen och vännerna,

Per-Ulf Allmo

Lena och Ingvar Jörpeland

Lars-Erik Jansson – gäst vid årsmötet på Hartwickska Huset

Till Föreningen Nyckelharpan's årsmöte i mars bjöd vi in Lars-Erik Jansson och Per-Erik Eriksson som extra dragplåster. En inbjudan som verkligen uppskattades av alla närvarande medlemmar men också av våra gäststartister.

Utöver fint samspel med många av Lars-Eriks egna kompositioner fick vi också höra honom kåsera kring de många spelmän han träffat och spelat med under åren. Allt från Hjort-Anders i musikaffären på Klara Norra kyrkogata till tiden med Gnesta-Kalle i folkparkerna. Ofta inflikat med små kommentarer från spelkamraten Per-Erik.

Att Lars-Erik gjort många låtar känner väl de flesta av oss till, men att det rör sig om en sådan mängd kompositioner är kanske inte lika känt. Flera av dessa finns utgivna i notskrift genom Melodiförlaget.

Tre stycken låthäften med drygt femton låtar i varje: "Lundkullar'n, Urmulagöken, Jämt schå och 14 melodier till", "Jämt i tagen" och "Nya gammeldanslåtar".

Det går att köpa dess häften direkt från Melodiförlaget, Box 7, 646 21 Gnesta.
Tel 0158 -126 26.

På internet (STIMS hemsida) kan man bl annat läsa:

LARS-ERIK JANSSON

Född 26/9 1927 i Hammarby församling

Var bara fyra år gammal när han hörde "Jularbo-Kalle" och "Fiol-Pelle" på farföräldrarnas trattgrammofon. Där fick han den första impulsen till sitt framtida musicerande. Fick som fyraåring ett äkta enradigt magdeburgerspel med "smörjkoppar". Sex år gammal fick han ett tvåradigt durspel och ett munspel och övade flitigt på båda. Startade skolgången i Kullskolan i Kristineberg på yttre Kungsholmen och gjorde solistdebut på durspelet, när han på julfesten i skolan i december 1934 spelade "Kväsarvalsen".

Tio år gammal bildade han tillsammans med Gösta Eriksson/Nygårdh, som spelade munspel, "Harmoniska Duon". De kom sedan att fortsätta sitt gemensamma musicerande i olika sammanhang genom livet. Som tioåring

Lars-Erik Jansson och Per-Erik Eriksson, två mycket samspelta kamrater

började han också studera violin för Elvira "Viran" Carlsson, som var en välutbildad kyrkomusiker och en uppmuntrande pedagog.

1943 blev han medlem i realskolans orkester, som leddes av skolans musiklärare, Erik Ahlgård. Efter avslutad skolgång erbjöds han och tackade ja till en volontärtjänst vid AB Kartografiska Institutets redaktion, som hade sina lokaler i det gamla Klara. Musicerandet, som genom hela livet bedrivits vid sidan av det ordinarie arbetet, fortsatte 1945 i Kai Södermans sextett, där J. mötte blivande storheter inom swingmusiken som t.ex. Mats Borgström, Roffe Berg, Olle Bergman, Bengt Högberg, Ove Lind och Göte Wilhelmson m.fl. 1950 ingick J. som violinist i Bengt Hoovers sextett som spelade mjukjazz och swingmusik.

1952 är ett viktigt år i J:s musikkariär. Detta år fick han nämligen sin första reella kontakt med den svenska folkmusiken genom mötet med bl.a. Erik Klockar och Theodor Olsson. Året därpå spelade han inför Zornmärkesjuryn i Uppsala, vilket ledde till att han erhöll Zorns bronsmärke "för goda låtar och gott spel". 1954 medverkade han i "Upplänningarna", som spelade uppländsk folkmusik i många olika sammanhang. Bl.a. deltog han i flera radioprogram med Mats Arnberg som producent.

Under 50-talet blev det mängder av festvåningsuppdrag med mera swingbetonad musik i "Nygårdhskvartetten" m.fl. olika ensembler. 1960 ingick han tillsammans med Göte Lindblad i "Eds Sockenspelmän". Det är nu han gör sina första kompositionsförsök. 1966 gjorde han en ny uppspelning inför Zornmärkesjuryn. Resultatet blev att han utnämndes till riksspelman i Gesunda, Mora vid 60-årsjubileet av

Zorns första spelmansstämma där. "För utmärkt spel av Upplandslåtar" löd juryns motivering.

1973 deltog han i "Upplandsschottisens" kompositionstävling, där han erhöll första pris, en nyckelharpa byggd av Eric Sahlström. Låten skulle tillägnas "Hälsingehambon" samma år, varför Lars Erik medverkade med Tierps spelmanslag vid detta evenemang. Det var där som hans vinnarlåt, hambopolskan "Lundkullar'n", uruppfördes. Den slog och har kommit att bli hans mest spelade låt genom åren.

1974 vann "Eds Sockenspelmän" 1:a pris i folkmusik-klassen vid den stora internationella festivalen "Llangollen Eisteddfod Internationes" i Wales. Evenemanget drog enormt med folk och togs upp av två TV-företag. Eftersom Jakobs kyrkas blandade ungdomskör vann sin tävlingsklass, blev det en fin svensk utdelning. 1975 fick "Eds Sockenspelmän" Uppland Väsby kommuns kulturpris.

J. började mer och mer och med allt större framgång ägna sig åt att komponera. 1979 vann han en kompositionstävling i Sillre med valsen "Sommar i Liden", där han själv skrev texten. Sången sjungs av kyrkokören i Liden. Ännu större framgång hade han i SR:s och Svenska Musikerförbundets

kompositionstävling 1981, där han bland 1100 tävlingsbidrag fick med fem melodier i olika taktarter till finalen och slutligen erhöll ett första och ett andra pris.

Genom åren har han erhållit ett tjugotal framskjutna placeringar i nationella musiktävlingar. Även år 1986 erhöll han ett första och ett andra pris i SR:s kompositionstävling detta år.

1981 ägnade Åsa Jinder och Svenska Låtkvintetten en hel LP-skiva åt J:s kompositioner.

1996 återvände han för några år till swingmusiken som medlem i "Swingin' Five", som for omkring och roade pensionärer. I det sammanhanget komponerade han i olika stilar, från bossa nova till swing- och sweetmelodier. Hans med åren allt mångsidigare komponerande har också lett till tonsättningar av 16 dagsverser av Alf Henrikson, vilka har tillägnats Alf Henrikson-sällskapet.

Hans kreativa verksamhet har även avsatt boken "Geografiska namn i Uppland Väsby kommun". Den kom ut 2002. Samma år valdes han till det årets Väsbybo för denna bok och för sina låtkompositioner (190 finns registrerade på STIM) och sin musikaliska representation av hembygden genom alla år.

Mera från årsmötet

20-talet medlemmar var närvarande när vi höll vårt årsmöte den 16:e mars i Gästabudsalen på Hartwickska Huset, Stockholm.

Bland de viktiga punkterna kan här nämnas

NY I STYRELSEN

Som suppleant i Föreningen Nyckelharpan styrelse invaldes Ander Hägg. Han bor i Kungsängen utanför Stockholm och har spelat nyckelharpa i många år.

Anders sitter även som suppleant i Eric Sahlström Institutets styrelse där även vår ordförande sedan några år är invald.

Vi hälsar Anders välkommen även i vår styrelse och ser fram mot ett givande samarbete.

Styrelsen har nu följande utseende

Ordförande	Sture Möllerman
Sekreterare	Margareta Malmberg
Kassör	Kjell Wigforss
Ordinarie ledamot	Monica Hedelius
Ordinarie ledamot	Bo Nilsson
Suppleant	Sten Holmberg
Suppleant	Anders Hägg

Till revisorer omvaldes Christer Kvarne och Paul Westman

med Ingemar Skoglund som ersättare.

Som valberedning omvaldes Ingemar Aronsson och Christer Kvarne.

ENDAST ORDINARIE LEDAMÖTER

Årsmötet beslöt att ändra styrelsen, så att samtliga nu varande styrelseuppdrag blir ordinarie och att vi avskaffar suppleantposterna. Styrelsen kommer då att få sju ordinarie ledamöter.

ENHETLIG ÅRSavgIFT

Årsmötet beslöt att ta bort den lägre medlemsavgiften och låta samtliga medlemmar betala full årsavgift, som blir oförändrad 160 kr även år 2007.

Dessa två beslut kräver en stadgeändring och måste tas upp för beslut på ytterligare ett föreningsmöte för att äga giltighet. Vi kommer därför att kalla till ett nytt föreningsmöte under kommande höst. Kallelse till detta kommer att ske i nästa nummer av tidningen Nyckelharpan.

VERKSAMHETEN

Vidare beslöt att vi fortsätter vår verksamhet med endags- och helgkurser som vi gjort i flera år och att vi försöker upprepa maratonspelet på nyckelharpa i Dieselverkstaden i Nacka. Denna gång med ännu fler deltagande lag och spelmän.

BSVERIGE
PORTO
BETALT

FÖRENINGSBREV

Föreningen Nyckelharpan c/o Möllerman, Riddarstigen 17A, 183 30 Täby

Nyckelharp- stämman i Österbybruk

hålls traditionsenligt helgen före midsommar (1 år blir det den 16 - 18 juni) och kommer som vanligt att innehålla ett digert program.

Här kommer ett litet axplock som vi hämtat från "nätet"
www.nyckelharpa.just.nu

FREDAG

Förstämma som startar klockan 20.00
Kvällskonsert i Brukskyrkan 22.00

LÖRDAG

Ungdomsstämman 12.00
Världsmästerskapstävlingarna 14.00
Kurser från klockan 15.00: Låtar, visor och dans
Info och förhandsanmälan 0295 - 214 92 eller vid stäm-
mans kansli
Berättarstuga (sägner och skrönor) 16.00
Konsert 18.00
Dans i Vagnshuset 18.30 - 01.00
Dans i Herrgårdsdasset 21.00 - 00.15
Visstuga i Liljefors-ateljén 22.30

SÖNDAG

Spelmanståget startar 12.30
Allspel 13.00 följt av scenframträdande och folkdans-
uppvisning
Nyckelharputställning 10.00 - 16.00
Avslutningskonsert i kyrkan 17.00

ENTRÉ

till stämman lördag och söndag 50 kronor/dag för alla över
15 år

Du kan också köpa årets stämmolott med chans att vinna
en nyckelharpa på www.nyckelharpa.just.nu

Eric Sahlström Instituttet i Tobo

arbetar med folkmusik och och folkdans i dess olika former. Utbildningar är en av grundpelarna i verksamheten. Samtliga utbildningar och kurser drivs med stöd eller tillsyn av Skolverket. Utöver utbildningar arrangerar instituttet konserter, seminarier och andra aktiviteter som gör Eric Sahlström Institutet till ett inspirationscentrum i Folkmusiksverige.

INTERNATKURSERNA

De ettåriga internatkurserna i nyckelharpspel och folklig dans med några av landets främsta pedagoger inom området startar den 30 augusti.

DISTANSKURSERNA

som startar i höst ges både inom fiol- och nyckelharpspel och innebär självstudier varvat med 4 helgträffar. Kursen Dans på distans ger dig möjlighet att utvecklas som danslärare och dansare. Ny för i år är kursen Folklig sång och berättande.

SOMMARKURSERNA

Ungdomskurs 14 - 17 juni för dig som är mellan 12 och 20 år och spelar fiol eller nyckelharpa
Nyckelharpskurs 18 - 22 juli
Kurs i klarinettspel 18 - 22 juli

KONserter

Inte mindre än sju konserter kommer att hållas under sommaren med några av Sveriges bästa folkmusikartister. Den första blir den 29 juni med gruppen Väsen. Samtliga konserter börjar kl 19.00.

Har du inte tillgång till bil går det enkelt att ta sig till Tobo med lokaltåget "Upptåget" från Uppsala.

Mer information om kurserna, konserterna och övrig verksamhet vid Eric Sahlström Institutet i Tobo går att få via internet www.esitobo.org eller på tel 0295 - 342 90.